

8. Для виконання напису назви валюти скористаймося інструментом «Текст».

9. Орнамент по краю зображення виконуємо інструментом «Cloners».

10. Шар/Новий.

11. Герб планети або портрет інопланетника виконуємо командою «Ефекти/КРТ Collection CPT Gel».

12. Зберегти малюнок («Файл/Зберегти як»).

Таким чином, групові форми роботи із застосуванням комп'ютерної графіки на уроках образотворчого мистецтва й у позаурочній роботі сприяють творчій самореалізації учнів, створюють позитивну атмосферу в колективі; участь у творчих проєктах – створенні художніх робіт малими групами, обговоренні мистецьких тем навчає учнів висловлювати власні судження, толерантно ставитися до думок інших, виховують довіру до вчителя як до радника і старшого товариша.

Організація роботи в групах потребує ретельної попередньої підготовки вчителя (добір завдань і дидактичних матеріалів – фото чи слайдів тощо, складання інструкцій роботи на комп'ютері) і передбачає мінімальне його втручання в процес створення художніх продуктів школярами. Важливою частиною процесу виступає колективне обговорення робіт учнів.

Подальших досліджень потребує розробка інших форм групової діяльності з використанням комп'ютерної графіки.

СПИСОК ДжЕРЕЛ

1. Радчук Н. Групова робота на уроках музики // Мистецтво та освіта. – № 3, 2006. – С. 24–27.

2. Мураховской В. И. Компьютерная графика / под ред. С. В. Симоновича. – Москва : АСТ-ПРЕСС СКД, 2002.

REFERENCES

1. Radchuk, N. (2006). *Hrupova robota na urokakh muzyky* [Group work at music lessons]. *Mystetstvo ta Osvita*, 3, 24–27.

2. Murakhovskoi, V. I. (2002). *Kompiuternaia grafika* [Computer Graphics]. Moscow: «AST-PRESS SKD».

Стаття надійшла до редакції 11. 03. 2016 р.

УДК 373.55.091.33:73/76

Томашевська Олена Юріївна,

заступник директора з навчальної роботи комунального позашкільного міського навчального закладу «Криворізька міська художня школа № 3», старший викладач, м. Кривий Ріг

ДИДАКТИЧНА КАЗКА В ХУДОЖНІЙ ШКОЛІ

У статті актуалізується проблема застосування дидактичної казки в образотворчому навчанні учнів молодших і старших класів художньої школи. Автор наголошує на ролі дидактичної казки як методу, що сприяє ефективному й міцному опануванню вихованцями художньої школи основ образотворчого мистецтва на уроках з рисунка, живопису, композиції, а саме: принципів композиційного розташування, сутнісних та функціональних характеристик рисунка та живопису тощо. Надано приклади використання дидактичних казок у роботі з учнями на уроках різної тематики, запитання для закріплення понять образотворчого мистецтва та практичні завдання для учнів з опанованої теми.

Ключові слова: дидактична казка, художня школа, композиція, рисунок, живопис.

Сучасні потреби українського суспільства зумовлюють зміни в освітній системі, зокрема в навчально-виховному процесі позашкільних навчальних закладів, серед яких особливе місце займають художній школи. Їх основна місія, на наш погляд, полягає у виховуванні людини, яка мислить і прагне творити. Сучасні школярі мають готуватися жити в умовах постійних змін, непередбачуваних ситуацій, бути гнучкими, творчими й креативними; цьому сприяють уроки мистецтва в означених навчальних закладах. Щоб закласти знання основ образотворчого мистецтва й водночас розвивати творчі здібності учнів, педагоги баланують у виборі різних мистецько-педагогічних форм і методів роботи. Серед них – дидактична казка.

Ідея використання дидактичної казки з навчальною метою не нова. Вона

відома ще з античних часів. У сучасних дослідженнях дидактичну казку розглядають, виходячи з її функцій: виховної (Г. Букрєєва, О. Лопатіна, М. Скрецова та ін.), психокорекційної (В. Барабохіна, О. Івановська, С. Савченко та ін.), психотерапевтичної (Т. Зінкевич-Євстигнеєва, Я. Обухов, Н. Сакович та ін.). **Метою статті** є актуалізація ролі дидактичної казки в опануванні основних понять образотворчого мистецтва на заняттях з рисунка, живопису та композиції в художній школі з вихованцями від дев'яти років і старше.

У навчально-виховному процесі художньої школи дидактичну казку використовують як один із методів, зокрема й у контексті вивчення понять образотворчого мистецтва на різних заняттях у художній школі (рисунок, графіка, композиція, малюнок). Однак слід зазначити: цей метод традицій-

но пов'язують з роботою з молодшими школярами (6–9 років), акцентуючи на ігровій складовій казки, щоб урізноманітнити й поживити уроки, підсилити мотивацію учнів до учіння. Педагоги часто не бачать можливості ширшого застосування дидактичної казки, в той час, як основна її функція – навчальна – може бути використана з метою досягнення низки навчальних завдань: опанування основ образотворчого мистецтва, мистецтвознавчих понять і їх закріплення в практичній діяльності учнів – створенні художніх робіт більш старшими вихованцями художніх шкіл.

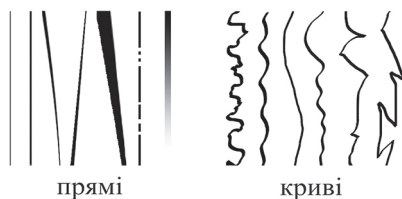
То що ж таке дидактична казка? Т. Зінкевич-Євстигнєєва, що застосовує в казково-терапевтичній практиці роботи з дітьми п'ять типів казок (художні, дидактичні, психотерапевтичні, психокорекційні, медитативні), зазначає, що дидактична казка належить до особливого виду казок, вибудовується за певним алгоритмом (оживлення символів, руйнування звичного устрою та встановлення благополуччя) і спрямовується на повідомлення нових знань. Нові знання подаються в метафоричній формі, яка близька вихованцям і полегшує сприймання нової інформації: абстрактні символи (цифри, букви, звуки, поняття та уявлення) перетворюються на живих істот, які діють, розмовляють, спілкуються у своєму казковому світі. Переживаючи казкові події і співпереживаючи з персонажами казок, учні набувають знання й закріплюють їх у навчальних завданнях, які теж можуть «вплітатися» в сюжетну канву казки [6]. Отже, завдяки емоційній складовій дидактичної казки учні ефективніше опановують зміст навчального матеріалу й вмотивовані до практичної роботи. Тому доцільність застосування даного методу в старших класах художніх шкіл не викликає сумнівів, але необхідно змінювати й ускладнювати казкову сюжетну лінію відповідно до віку учнів й керуватися насамперед її дидактичною метою. Важливо розробляти питання за казкою і практичні завдання після ознайомлення учнів з казкою, що, на нашу думку, допоможе контролювати рівень засвоєння матеріалу.

У процесі навчання образотворчого мистецтва дидактичну казку доцільно

доповнювати ще й візуальною інформацією, представлену на планшеті (плакаті), яка допоможе учням скласти уявлення про поняття, що вивчається (наприклад, види ліній чи правила композиції). Отже, застосування дидактичної казки разом із візуальною інформацією дозволяє забезпечити загальне уявлення про поняття, що вивчається, сприяє його засвоєнню через зміст казки, систему запитань і практичне завдання. Завдання сприймається учнями як ігрове, оскільки його зміст відображає сюжет казки. Однак його мета – навчально-розвивальна: сприяти опануванню вихованцями основ образотворчого мистецтва в художньо-творчій діяльності.

Наводимо приклади дидактичних казок і завдань для учнів, розроблені нами до курсів «Рисунок», «Живопис», «Композиція» в художній школі.

ВИДИ ЛІНІЙ

Планшет 1

ДРАКОН І ХМАРИНКА
До теми «Лінія. Види ліній», навчальна дисципліна «Рисунок» (1-й клас, 9 років).

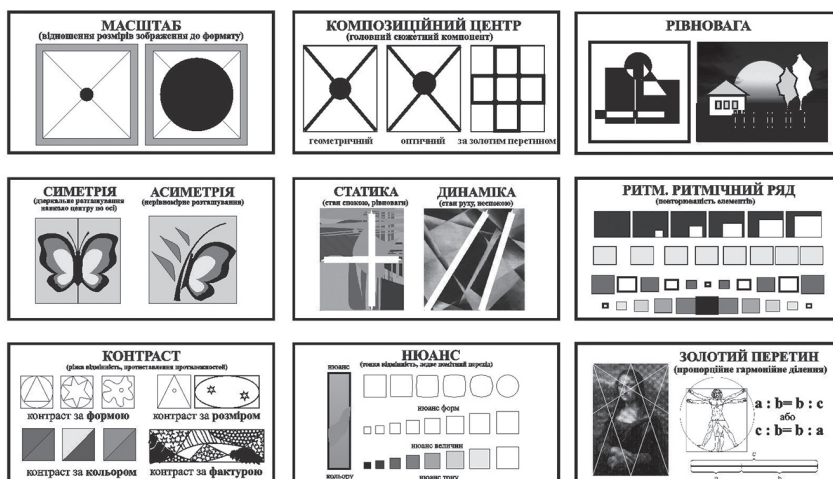
Мета: розкрити поняття лінії як основного елемента графіки, ознайомити з видами ліній за допомогою дидактичної казки; викликати емоційний відгук і сприяти формуванню мотивації до створення творчих робіт із використанням набутих знань; виховувати повагу до інших, толерантність, дружелюбність у ставленні до дорослих і однолітків.

Очікуваний результат: закріплення в дитячій практиці «ліній», види ліній (прямі, криві, гострі, м'які, комбіновані, тонкі, товсті, різні за тоном), виникнення асоціативних образів і їх відображення у творчих роботах. Зміцнення почуттів дружби, взаємодопомоги.

На уроці педагог звертається до учнів із вступним словом про те, що лінії бувають різного характеру, товщини, тону, і демонструє планшет 1. Якщо уявити їх живими істотами, то легко можна «почути», які казки розповідають лінії-матусі своїм маленьким діточкам. Ось одна з них.

На високих скелястих горах, що довгими прямими лініями стримлять у небо, жила родина драконів. Усі вони були відкриті гострими колючками, товстими

КОМПОЗИЦІЯ (сполучення, поєднання частин в ціле) ВЧИМОСЯ СТВОРЮВАТИ ВЛАСНІ КАРТИНИ

Планшет 2

Планшет 3

й тонкими, і мали складний характер. Дуже часто дракони сварилися, а замість привітання щоранку давали один одному ляпаса. У колючій родині мешкав найменший Дракончик, якому не подобалися такі стосунки. Він був інший – його душа не сприймала зла та образ. Тому Дракончик часто ходив на самоті до високої скелі подивитися на безкрає небо, що заспокоювало та навіювало мрії.

Якось він звично стояв на грубому камінні, милуючись чудовим краєвидом, та раптом побачив, що маленька м'яка пухнаста Хмаринка зачепилася за гостру верхівку гори. Сильний вітер тягнув її вбік, а шпильаста верхівка пронизувала навіпід, й бідолашний було дуже боляче. Дракончик кинувся крізь каміння та зарості рослин-колючок на допомогу. Важко продирався він вище і вище, весь час ризикуючи зірватися у прірву. Але палке бажання допомогти зробило його сміливим і сильним, він нарешті дістався на самий шпиль і врятував Хмаринку.

– Дякую, мій милий рятівниче! – сказала пухнаста Хмаринка й ніжно поцілувала подряпану شوку Дракончика.

– Що це було? – здивовано прошепотів Дракон. – Це так не схоже на ляпаса!

– Ну що ти, – сказала Хмаринка, – ляпас з дружбою несумісний. Це – поцілунок вдячності моему найкращому другові. Ти ж будеш моїм другом?

– Авжеш! З радістю! Давай дружити! Я так давно мріяв про справжнього друга, – вигукнув Дракончик.

З того часу Дракончик і Хмаринка гралися на гірських схилах, розповідали один одному казки та вигадували захопливі ігри. Одного дня Дракончик поллизнувся і почав котитися зі стрімкої гори. Хмаринка миттєво перетворилася на м'яку подушку й затримала падіння друга. Вона так хвилювалася, що навіть підняла Дракончика, пронесла над прірвою й опустила на безпечну місцину.

– Тепер ми квити! – сміявся Дракончик. І ніжний сміх маленької пухнастої Хмаринки злітав у відповідь з високого неба.

Питання за дидактичною казкою:

- Уявіть, що Дракон і Хмаринка не знайомі. Як би ви описали їхнього майбутнього найкращого друга?

- Якого друга ви хотіли б мати?

Завдання (лінійні вправи). Намалюйте за допомогою ліній:

а) скелі, каміння, колючки – місце, де жили дракони;

б) пухнасту Хмаринку; в) друзів, що граються на схилах гір. Порівняйте малюнки. Поясніть, які лінії бувають за характером? Придумайте продовження цієї казки. Намалюйте свої сюжети за допомогою ліній різного характеру.

Приклади дитячих робіт (мал. 1, 2, 3).

Мал. 1

Мал. 2

Мал. 3

КАЗКА ПРО КРАПЛИНКУ

До теми «Рівновага» з навчальної дисципліни «Композиція» (1-й клас, 9 років).

Мета: ознайомити учнів з поняттями масштаб зображення, рівновага, композиційний центр, під час виконання практичної роботи сприяти оволодінню учнями навичками свідомого та грамотного компоування.

Очікуваний результат: виникнення у дітей асоціативних образів і їх відображення у творчих роботах.

(Примітка: ознайомлення з дидактичною казкою супроводжується показом зображення на планшеті 2 та замальовками вчителем га доші за сюжетом).

Якось на уроці в художній школі учень Петрик випадково капнув невелику краплинку фарби на підлогу. Краплинка підсохла, стала легкою і почала літати. Хоча вона й не мала пташиних крил, але це була Краплинка чудової фарби, якою Петрик малював небо і

Мал. 4

море, вітер і хвилі. І маленька Краплинка почувала себе їх частинкою, тому й була такою жвавою, грайливою.

Коли до класу приходили учні, Краплинка нишкла, знаходила свого Петрика, тихенько сідала йому на плече і стежила, як він малює. Щоб Петрик її намалював, Краплинка прошепотіла йому на вухо:

– Петрику! Петрику! Поглянь на мене – це я, Краплинка! – і стрибнула на чистий аркуш паперу, який щойно розгорнув хлопчик.

– Ой! – зойкнув Петрик, – Ще не почав малювати, а вже фарбою наляпав.

– Та ні, це я сама стрибнула – твоя Краплинка фарби! Я вже підсохла і стала легкою, – і вона пролетіла перед носом хлопчика. Прошу тебе, намалюй мій портрет!

– Ну, гаразд, – погодився хлопчик. Він розкрив альбом і скомандував: – Стрибай на аркуш! – Краплинка стрибнула, а Петрик обвів її олівцем, потім розфарбував синьою фарбою.

– Ой! Яка ж я маленька, майже не помітна на такому великому аркуші, – сказала Краплинка і сльози жалю до себе потекли з її очей. – Ні, не хочу бути малою, хочу бути Великою та Поважною. І вона надула щоки й перетворилася на величезну пурпурову від напруги Кулю. Щоки її ледь-ледь вписувалися в аркуш паперу.

– Ох і тісно мені тут, немає чим дихати, – загомоніла Краплинка-Куля, – я, навіть, не можу стрибати! Ні, це нестерпно! Не можу я без руху! – Краплинка видихнула з себе повітря й заходилася вистрибувати по паперу. – Малою ось тут, – сказала вона, опинившись у верхньому куті аркуша.

– У такому положенні, – зауважив Петрик, – ти немов вистрибуєш з малюнка.

ка. Для рівноваги потрібно домалювати щось у протилежному кутку. Може, домалюємо хвіст? – пожартував хлопчик.

– Ніяких хвостів! Краще я зсунуся! – гнівно крикнула Краплинка і чимдуж розігналася вниз.

– А тепер ти з'їжджаєш донизу, то потрібно буде щось домалювати зверху. Так що перебирайся краще в центр.

Краплинка зупинилася точнісінько в центрі аркуша, на перехресті діагоналей. Вона стала такою неприродно поважною, немов збиралася фотографуватися для документів.

– Чого це ти так напружилася? – зауважив Петрик. – А, я здогадався, це ти стала на таке місце в аркуші – на геометричний центр. Це місце створює напругу для сприйняття, тому що людське око трохи недооцінює величину нижньої частини аркуша. Знаєш що, Краплинко, пересунься трішечки угору, і тобі стане зручніше.

– І справді, – усміхнулася мала, – нарешті я на місці, мені тут дуже зручно. Як це місце називається? Але ні, не кажи, нехай це буде наш секрет! Малою скоріше!

І Петрик, нарешті, намалював портрет веселої Краплинки.

Мал. 5

Мал. 6

Мал. 7

Питання за дидактичною казкою. Роздивіться замальовки, які було зроблено мною на дошці під час читання казки й подумайте:

- Як ви вважаєте, чому спочатку Краплинка заплакала, побачивши свій портрет? Пригадайте героїв казок, для яких буде вдалим такий масштаб зображення (Дюймовочка, Хлопчик-Мізничник, Гидке Каченя та ін.). Поясніть свою відповідь.

- У якому випадку зображення немов би «не може дихати» в аркуші? Для яких героїв підходить такий масштаб зображення? (велетні, богатири, казка «Рукавичка»).

- Чому Краплинці було зручно, коли Петрик перемістив її вище геометричного центру? Що це за «секретне місце»? Як воно називається?

Завдання. Зробіть замальовки за сюжетом казки. Виконайте найбільш вдалий (врівноважений) портрет Краплинки. Прокоментуйте свій малюнок. Як ви розумієте поняття «рівновага»?

КИЛИМИ-ОБЕРЕГИ

Дидактична казка-мотиватор до теми «Українська народна символіка» з навчальної дисципліни «Композиція» (3-й клас, 11 років)

Мета: у формі дидактичної казки ознайомити учнів з семантикою символів українського народного мистецтва; учити цінувати красу народного

Мал. 8

мистецтва; виховувати повагу до культурної спадщини українського народу.

Очікуваний результат: створення мотивації для творчої роботи учнів під час виконання практичних завдань.

(Примітка: ознайомлення з дидактичною казкою супроводжується показом зображення на планшеті 3).

Було це дуже давно. На берегах річки жили щасливі люди, що любили свій край. Але злий чаклун захопив заволодіти вільною країною і привів озброєне військо. Жителі країни не підкорилися йому. Чоловіки-воїни оточили кільцем свої сім'ї і відбивали ворога, який, однак, гнав людей у піски, де немає ані води, ані їжі. Вільний народ опинився в безплідній пустелі й мусив якось давати собі раду. Проте не могли люди забути краси рідного краю й тужили за ним.

Якось одна маленька дівчинка прибрала в своєму курені і знайшла дощечки ткацького верстата, нитки й ножиці, подаровані матусею, яка навчала дівчинку ткати візерунчасті килими. Покликала дівчинка своїх подружок і почали вони ткати килим, на якому розквітали кольорами небо, калина, листя дуба і хмелю, ніжні лілеї. Килим вийшов такий величезний, що вкрив безплідні жовті піски з краю до краю. Пішла слава про чудових майстринь. Приїздили купці, обмінюва-

ли на килими різні товари, ожило селище, стали сміятися діти.

Дізнався злий чаклун, що не загинули люди в пустелі, знову підняв своє незліченне військо в похід. Але ще здалеку почули виткани на килимах птахи тупіт кінноти, попередили людей. Не спали всю ніч майстрині: з вірою в силу своїх оберегів виткали вони на довгому килимі бурхливу річку, яку не змогли перебрести вороги. Так тривало три дні, а на четвертий коні за наказом чаклуна злетіли вгору й перелетіли через хвили.

За цей час майстрині на новому килимі виткали неприступний ліс, гілки дерев сплелися в непролазні хащі й не пропускали зле військо дев'ять днів. Та на десятий день вороги прорубали собі шлях. Але на перешкоді їм став небачений килим: горіли на ньому полум'яні зірки і сонце, воно спалило загарбників дотла разом із чаклуном.

Відтоді проминули тисячоліття. Майстерність і знання килимарок переходили з покоління в покоління, дійшло й до нас.

Питання по темі:

- Як ви зрозуміли, яке значення приховане в кожному із символів килимів-оберегів?

Завдання. Зробіть замальовки окремих символів з казки. Створіть свій ки-

лим, використовуючи українську народну символіку.

Отже, застосування методу дидактичної казки у молодших і старших класах художньої школи є педагогічно виправданим і доцільним, оскільки сприяє розвитку абстрактно-логічного мислення учнів і чуттєво-емоційному сприйняттю навчального матеріалу з образотворчого мистецтва. Поєднання дидактичної казки з візуальною інформацією, представленою на планшетах, дозволяє створити стійкі асоціативні зв'язки, забезпечити запам'ятовування навчального матеріалу й відтворення його у практичній роботі над власними художніми композиціями. Дидактична казка з успіхом може використовуватися в роботі в початкових і старших класах художніх шкіл – змінюється лише герої, ускладнюється мета, а звідси – і навчальний матеріал та завдання учням.

Перспективою подальших досліджень є аспект поєднання дидактичної казки з іншими мистецько-педагогічними методами, доцільними у викладанні образотворчого мистецтва в художніх школах і ЗНЗ.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Букреєва Г. Б. Цікаве образотворче мистецтво – 2: дидактичні ігри та вправи: 5–8 кл. / Г. Б. Букреєва. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2012. – 88 с.

2. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Практикум по сказкотерапии [Текст] / Т. Д. Зинкевич-Евстигнеева. – СПб. : Речь, 2000. – 310 с.

REFERENCES

1. Bukrieieva, H.B. (2012). *Tsikave obrazotvorche mystetstvo – 2: dydaktychni ihry ta vpravy: 5–8 kl.* [Interesting Art – 2: Didactic games and exercises: 5-8 grades]. Ternopil: Navchalna knyha – Bohdan.

2. Zinkevich-Evstegneeva, T. D. (2000). *Praktikum po skazkoterii* [Workshop on fairytale therapy]. St. Petersburg: Rech.

Стаття надійшла до редакції 28.02.2016 р.